

Więcej kompetencji dla regionów – w jakich obszarach i dlaczego?

PAWEŁ GANCARZ

Marszałek Województwa Dolnośląskiego

Jak usprawnić funkcjonowanie regionów, aby właściwie odpowiadały na wyzwania przyszłości? Konieczne jest przede wszystkim nadanie im większej sprawczości poprzez wprowadzenie odpowiednich mechanizmów finansowych i przeniesienie niektórych kompetencji na poziom samorządowy. Jeśli pójdzie za tym zapewnienie odpowiednich zasobów kadrowych i finansowych, to podejmowanie decyzji stanie się szybsze, a zarządzanie środkami publicznymi sprawniejsze. W ten sposób będziemy mieli szansę lepiej dopasować w polskich regionach politykę rozwojową do dynamicznych zmian.

Samorządy województw stoją przed trudnym zadaniem prowadzenia polityki rozwoju w regionach, nie dysponując przy tym dostatecznymi narzędziami do jej skutecznej realizacji. Konieczne jest wzmocnienie regionów w zakresie kompetencji i finansowania, szczególnie w przypadku takich zadań publicznych, jak: rozwój obszarów wiejskich, ochrona przyrody i środowiska, gospodarka wodna, transformacja energetyczna oraz planowanie przestrzenne.

Usprawnienie wykorzystania funduszy jest jednym z głównych wyzwań, m.in. w obszarze rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich. Samorządy województw muszą uzyskać większą elastyczność w dostępie do funduszy krajowych i unijnych oraz efektywniej

koordynować ich dystrybucję w regionie. Niezbędne są bardziej zróżnicowane instrumenty finansowe, odpowiadające potrzebom wielu grup beneficjentów, oraz nowe mechanizmy wspierające innowacje. Również zwiększenie kompetencji w zakresie monitorowania i oceny realizacji polityk rolnych i programów unijnych pomoże w lepszym dopasowaniu rozwiązań do potrzeb lokalnych. Dzięki temu samorządy będą mogły skutecznie dostosować działania do rzeczywistych postulatów mieszkańców obszarów wiejskich, sprawnie zarządzać środkami z dostępnych funduszy wsparcia, efektywnie współpracować z rolnikami, przedsiębiorcami, organizacjami pozarządowymi i uczelniami. Poszerzeniu ich roli w kreowaniu rozwoju regionu mogłoby pomóc powrót ośrodków doradztwa rolniczego

do struktur samorządu. Wielopoziomowa i wielosektorowa integracja polityk, w której samorządy województw pełnią funkcję koordynatora działań różnych poziomów zarządzania i sektorów, jest kluczowa dla zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

Wielopoziomowa i wielosektorowa integracja polityk, w której samorządy województw pełnią funkcję koordynatora działań różnych poziomów zarządzania i sektorów, jest kluczowa dla zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

Do ważnych zadań samorządu należy także ochrona przyrody, w tym tworzenie i zarządzanie parkami krajobrazowymi. Ich dyrektorzy muszą mieć jednak większe kompetencje i finansowanie, aby skutecznie wykonywać nałożone na nich obowiązki. Dla przykładu: Dyrektor Dolnośląskiego Zespołu Parków Krajobrazowych (DZPK), odpowiedzialny za realizację zadań ochronnych, nie jest w świetle prawa stroną w postępowaniach dotyczących nieprzestrzegania przepisów, uzgadniania inwestycji lub planowania przestrzennego na terenie parków krajobrazowych. Jest nią Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska (RDOŚ), który nie ma obowiązku informowania o toczącym się postępowaniu oraz nie jest zobligowany do uzyskania choćby opinii dyrektora parku przed wydaniem swojej decyzji. Brakuje właściwej koordynacji pomiędzy pracą służb działających w obszarze ochrony przyrody, podczas gdy kompetencje danych jednostek nakładają się na siebie. Lasy Państwowe czy RDOŚ nie mają obowiązku i nie

informują DZPK o podjętych działaniach czy decyzjach.

Problemem w zakresie ochrony przyrody jest również zbyt niskie finansowanie. DZPK, od czasu przejścia do samorządu województwa, finansowany jest z dwóch źródeł: środków Skarbu Państwa i budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego. Skarb Państwa od 2008 roku (mimo 17-letniej inflacji) właściwie nie zwiększył ilości środków przekazywanych na działalność parków. Funkcjonowanie DZPK jest możliwe tylko dzięki finansowaniu z budżetu województwa dolnośląskiego, a także prowadzeniu własnego gospodarstwa rolnego i ubieganiu się o dotacje ze źródeł funduszy zewnętrznych, takich jak Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (WFOŚiGW) we Wrocławiu.

Także w obszarze ochrony środowiska, gdzie zadania realizowane przez samorządy województwa są w zdecydowanej większości zadaniami zleconymi ze szczebla administracji rządowej, istotnym problemem jest finansowanie. Nie otrzymują one wystarczających środków i zmuszone są angażować własne, co skutkuje ciągłym deficytem budżetowym w zakresie wynagrodzeń, kosztów postępowania i działań kontrolnych.

Strona samorządowa postuluje powrót do stanu prawnego dającego jej nadzór nad Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Umożliwi to uwzględnienie regionalnych potrzeb w przyjmowanych przez WFOŚiGW planach działań oraz przypisanie samorządowi

województwa odpowiedzialności za osiągnięcie wskaźników poprawy stanu środowiska zakładanych w dokumentach strategicznych.

Radykalnej poprawy wymaga funkcjonalność bazy danych o produktach i opakowaniach oraz o gospodarce odpadami (BDO).

Należy umożliwić tworzenie zestawień i sprawozdań na poziomie regionalnym oraz śledzenie strumienia odpadów od miejsca ich wytworzenia do miejsca unieszkodliwienia. Kwestie te są tematem wielu wystąpień samorządów województw oraz ich reprezentacji (Związku Województw RP i Konwentu Marszałków Województw RP). Zwiększenie procentowego udziału w pobieranych opłatach pozwoli natomiast polepszyć skuteczność i jakość zadań realizowanych przez województwa. Zmiany wymaga też system i poziom wsparcia dla gmin, które odpowiedzialne są za usunięcie nielegalnie składowanych czy magazynowanych odpadów w sytuacji, gdy podmiot zobowiązany nie wykonuje nałożonych nakazów.

Kluczowym komponentem środowiska w kontekście planowania przyszłości regionów jest woda. W obliczu rosnących wyzwań, takich jak: niedobory wody, nasilające się ekstremalne zdarzenia pogodowe, zła kondycja ekologiczna rzek, niski poziom świadomości społecznej oraz związana z nim degradacja rzek, jezior i terenów podmokłych, konieczna jest zmiana podejścia do gospodarowania zasobami wodnymi na każdym poziomie zarządzania. Obecne przepisy prawa wodnego nie uwzględniają marszałka województwa jako organu właściwego w sprawach gospodarowania wodami, co ogranicza

jego wpływ na kluczowe aspekty ochrony i użytkowania zasobów wodnych. Samorządy województw powinny więc odzyskać część kompetencji odebranych im w wyniku reformy systemu gospodarowania wodami.

Samorządy powinny mieć możliwość wdrażania działań ograniczających zanieczyszczenie i poprawiających zdolność retencyjną rzek, w tym tworzenia stref ochronnych dla rzek, jezior i mokradeł oraz regulowania użytkowania gruntów wodozależnych. Konieczne jest także uwzględnienie retencji krajobrazowej i naturalnej w planowaniu rozwoju regionów, co przełożyłoby się na polityki lokalne w zakresie ochrony terenów retencyjnych.

Odpowiadając na te potrzeby, Zarząd Województwa Dolnośląskiego podjął decyzję o konieczności opracowania i wdrażania Dolnośląskiej Polityki Wodnej (DPW)¹, mającej na celu ukierunkowanie sektorowych polityk na inteligentne korzystanie z wody. Szczególnie istotne jest wprowadzenie systemowego monitoringu dopływów Odry, powiązanego z działaniami przestrzennymi na rzecz poprawy ich stanu. Samorządy powinny mieć możliwość wdrażania działań ograniczających zanieczyszczenie i poprawiających zdolność retencyjną rzek, w tym tworzenia stref ochronnych dla rzek, jezior i mokradeł oraz regulowania użytkowania gruntów wodozależnych. Konieczne jest także uwzględnienie retencji krajobrazowej

¹ *Dolnośląska Polityka Wodna*, Instytut Rozwoju Terytorialnego, https://www.irt.wroc.pl/strona-1209-dolnoslaska_polityka_wodna.html [dostęp online].

i naturalnej w planowaniu rozwoju regionów, co przełożyłoby się na polityki lokalne w zakresie ochrony terenów retencyjnych.

Rosnące zapotrzebowanie na energię i konieczność podniesienia poziomu bezpieczeństwa energetycznego sprawiają, że również prowadzenie polityki energetycznej powinno odbywać się przy znaczącym udziale samorządów wojewódzkich. Dotychczasowe kompetencje są niezwykle zawężone i polegają głównie na opiniowaniu dokumentów, w tym Planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe. Województwa pozbawione są elementu kreacyjnego. W celu zapewnienia większej spójności pomiędzy działaniami realizowanymi przez samorząd województwa, w ramach posiadanych kompetencji i możliwości zarządczych, Zarząd Województwa Dolnośląskiego przyjął *Strategię Energetyczną Dolnego Śląska – kierunki wsparcia sektora energetycznego*². Odpowiada ona na wyzwania związane ze zmianami klimatu i transformacją energetyczną w zakresie wsparcia sektora energetycznego.

Kompetencje województwa należy stopniowo rozszerzać, obligując do m.in. stałego monitorowania zapotrzebowania na energię, tworzenia scenariuszy rozwoju energetyki dla regionu, prowadzenia polityki przestrzennej w zakresie efektywnych energetycznie systemów transportowych i struktur osadniczych, koordynowania działań na szczeblu wojewódzkim, wspierania energetyki

rozproszonej w oparciu o uwarunkowania przyrodnicze, potencjał i zasoby własne regionu, współpracy z samorządami gminnymi, podmiotami gospodarczymi oraz jednostkami naukowo-badawczymi w zakresie energetyki regionalnej i wsparcia technologicznego. Należy oceniać efektywność energetyczną zarówno w wymiarze lokalnym w odniesieniu do budynków, ale też w kontekście złożonych i rozległych systemów na poziomie całych struktur osadniczych i regionu.

Znaczna część zjawisk zachodzących w przestrzeni ma wymiar ponadlokalny, przekraczający granice gminy i wymaga właściwej koordynacji na poziomie regionalnym. Samorząd województwa może pełnić rolę spajającą dość ogólną politykę rozwojową państwa ze szczegółowymi rozwiązaniami wprowadzanymi na poziomie lokalnym.

Poziom regionalny powinien odgrywać znaczącą rolę w prowadzeniu prawidłowej i odpowiedzialnej polityki przestrzennej nie tylko w zakresie efektywności energetycznej i ochrony terenów retencyjnych. Znaczna część zjawisk zachodzących w przestrzeni ma wymiar ponadlokalny, przekraczający granice gminy i wymaga właściwej koordynacji na poziomie regionalnym. Samorząd województwa może pełnić rolę spajającą dość ogólną politykę rozwojową państwa ze szczegółowymi rozwiązaniami wprowadzanymi na poziomie lokalnym.

Rolą regionu w planowaniu przestrzennym powinno być zapewnienie ciągłości

² *Strategia Energetyczna Dolnego Śląska – kierunki wsparcia sektora energetycznego*, Uchwała Nr 6053/VI/22 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 25 października 2022 r., zob. https://www.irt.wroc.pl/epublikacja-152-strategia_energetyczna_2022.html [dostęp online].

funkcjonalno-przestrzennej oraz ograniczanie barier i konfliktów przestrzennych w wymiarze ponadlokalnym, co zapewni bezpieczeństwo, efektywność środowiskową i energetyczną oraz wysoką jakość życia mieszkańców. Samorząd województwa ma za zadanie rozstrzygać przede wszystkim o regionalnych systemach: obszarów cennych przyrodniczo (w tym korytarzy ekologicznych), infrastruktury transportowej, infrastruktury błękitno-zielonej oraz sieci osadniczej.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa powinien wskazywać poszczególne obszary i powiązania, wraz z określeniem zasad zagospodarowania i ustaleń – również w relacjach zewnętrznych i transgranicznych – odzwierciedlając i uściślając rozwiązania wskazane w strategii rozwoju województwa. Natomiast plany subregionalne dla obszarów funkcjonalnych mają na celu uszczegółowienie granic danych obszarów, doprecyzowanie zasad ich zagospodarowania oraz ustaleń w zakresie ich rozwoju. ■

O AUTORZE

Paweł Gancarz – ekonomista, absolwent Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu oraz Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, a także MBA Krakowskiej Szkoły Biznesu na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie. Doświadczenie zawodowe zdobywał w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, a także w Dolnośląskim Ośrodku Doradztwa Rolniczego we Wrocławiu. Od 2000 r. działa w Ochotniczej Straży Pożarnej w Stoszowicach. Obecnie pełni funkcję Wiceprezesa Oddziału Wojewódzkiego Związku OSP RP we Wrocławiu. W 2014 r. wybrany na stanowisko Wójta Gminy Stoszowice, które pełnił do czasu powołania na funkcję Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Infrastruktury. W maju 2024 r. wybrany przez Radnych Sejmiku Województwa Dolnośląskiego na Marszałka Województwa Dolnośląskiego. Żonaty, ma dwoje dzieci.

Partnerzy

